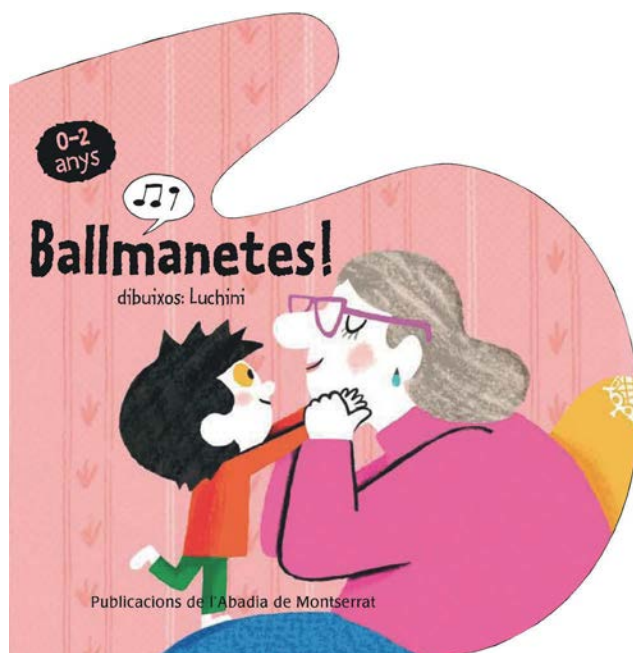

Els «petits» dels Crítica «Serra d'Or» els premis de llibres infantils

per Teresa Mañà

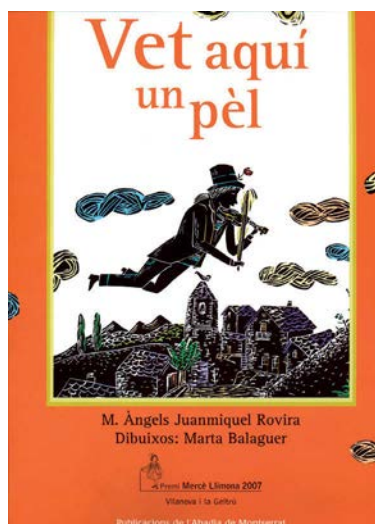
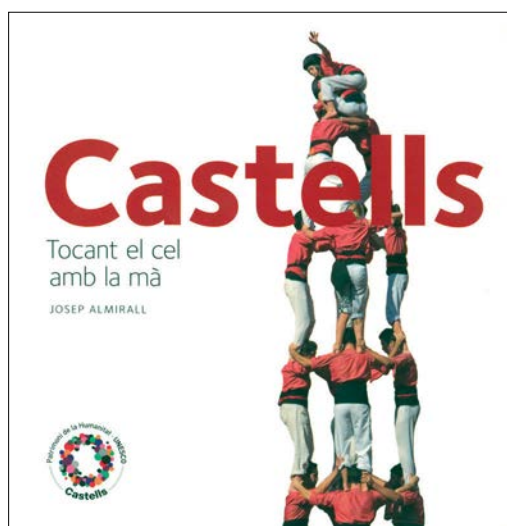
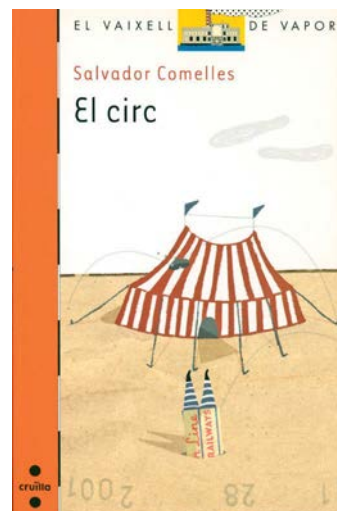
De tots els lectors d'aquesta revista és sabut que, anualment, al voltant del mes d'abril s'atorguen els premis Crítica «Serra d'Or», una distinció sense dotació econòmica per a llibres editats que ha assolit un gran prestigi. Instaurats el 1967, l'any 1977 van incorporar, entre les categories a premiar, una de destinada a reconèixer els millors llibres infantils i juvenils, categoria que s'ha mantingut fins a l'actualitat. Els premis als llibres infantils (epígraf més ampli que no literatura infantil) i juvenils es divideixen en tres tipus: Infantil, per a obres de ficció destinades al públic infantil i en els quals la il·lustració és prioritària sobre el text; Juvenil, també per a obres de ficció, en les quals predomina el text, ja siguin adaptacions o obra original, en poesia o en novel·la; i el premi al llibre de Coneixements, per a obres de caràcter informatiu i divulgatiu destinades a lectors joves de qualsevol edat. Cal destacar que els Crítica «Serra d'Or» són els únics premis que tenen en compte aquest tipus d'obres dins del gènere de llibres infantils, ja que normalment el terme «llibre infantil» s'assimila a «literatura infantil», deixant de banda una part fonamental de l'edició per a aquest públic.

Comentem tot seguit els guardons de la darrera convocatòria. En la categoria Infantil, fou premiada la col·lecció «Ballmanetes» (PAM), conjunt de títols basats en cançons i jocs de falda aptes per a llegir i cantar junts pares i nadons. El jurat va valorar-ne la presentació original —un retallat al·lusiu al títol— i l'excel·lent mostra d'il·lustradors, d'aquí o vinguts de fora però que treballen a Catalunya. En la categoria Juvenil es va premiar la novel·la *S'acosta un front fred que deixarà neu a cotes baixes* (Columna) de Dolors Garcia Cornellà, autora d'una cinquantena de títols; l'obra ja havia estat mereixedora del premi Ramon Muntaner. En aquesta narració, l'autora pren com a excusa per a bastir l'acció la nevada que el maig de 2010 va deixar aturada una gran part del país: a causa

de la neu, un seguit de personatges —els alumnes d'un institut, el conductor de l'autobús escolar, la monitora que els acompanya, una prostituta de carretera, els habitants de la masia que els acull i els veïns de la masia propera— es troben durant tot un dia tancats i aïllats, cadascun amb les seves històries particulars que s'entrellacen amb les vivències de la vella mestressa de la masia, cosa que dota de tensió el relat. La narració aconsegueix transcendir l'anècdota dels personatges per a posar en relleu com són vives les ofenses i infàmies de la guerra civil. La lectura sorprèn, atrau i deixa el lector amb ganes de saber moltes coses més de tots els protagonistes. En el premi de Coneixements, va ser seleccionat el llibre *Castells. Tocant el cel amb la mà* (Triangle), que explica amb una gran profusió de fotografies les claus per a conèixer aquesta tradició popular.

Amb aquesta convocatòria es compleixen quinze

anys de la presència de qui signa aquests panorames en el jurat dels premis infantils; és, potser, una bona ocasió de fer balanç del que ha estat i del que han aportat al panorama dels llibres infantils. En quinze anys, els premis han sabut reconèixer els nous valors? S'han limitat a valorar bàsicament autors i il·lustradors coneguts o llibres premiats anteriorment? Hi ha hagut autors premiats més d'un cop? I, pel que fa a les editorials: Es pot detectar quines fan apostes més atrevides? Les petites i locals han estat reconegudes? Es poden identificar unes temàtiques segons els anys? A continuació intentarem donar resposta a aquestes preguntes.

El premi infantil

En la categoria Infantil, el premi ha sabut reconèixer, a més de l'aportació dels artistes en la il·lustració, obres de formats diferents i que constitueixen una

iniciativa singular o poc usual en el món del llibre infantil, més enllà del clàssic conte il·lustrat. Així, el premi de 1996 va ser per a un llibre que compilava un còmic publicat prèviament a la revista «Cavall Fort» (*Món de mumerons*, amb guió d'Esther Prim i dibuixos de Marta Balaguer); el de 1998, per a un dels primers llibres que jugaven amb les expectatives del lector fent que la imatge fos una altra que l'esperada quan es desplegava la pàgina (*Les endevinalles de Llorenç*, a partir dels textos de Llorenç Giménez, amb la profitosa col·laboració de la parella d'il·lustradores Montse Gisbert i Carmela Mayor, que després han tingut una llarga carrera); el premi de 2010 reconeixia l'esforç d'una editorial catalana, Combel, per a oferir un producte de llibre *pop-up* de curiosa elaboració (*L'arca de Noè*, creat per Lluís Farré i Mercè Canals), i el de 2011 distingia la bona labor d'adaptació dels textos a les pautes de lectura fàcil per a persones amb dificultats

lectores (*La princesa malalta*, adaptat per Carme Bernal i Carme Rubio amb dibuixos de Rebeca Luciani).

La llista de les obres premiades aquests anys és una mostra de la diversitat i la qualitat dels nostres escriptors i il·lustradors. Els premis han apreciat l'humor de Teresa Duran i la línia clara de Max, que tan bon resultat van donar en la col·lecció «Popof i Kokatasca» (1997); els escenaris a doble pàgina que Montse Ginesta va imaginar per al conte de Lluís Rius *Adormits!* (2001); la creació metaliterària de Núria Carol a *En Cosme i el monstre menjamots* (2000), que pren vida amb els personals dibuixos de Isidro Ferrer; la versatilitat de Joan de Déu Prats i els caricaturescos dibuixos de Lluísot per a *Contes terrorífics de fantasmes* (2005); el traç expressiu i espontani d'Ignasi Blanc en el conte *Vull una corona!* (2006) de Ramon Portell; la capacitat de Gusti per a donar vida i emoció a *El nen gris* (2007) concebut per Lluís Farré, aquest cop en la seva faceta d'escriptor; la poètica de Pep Molist en *Dos fills* (2008), subtilment representada per Emilio Uberuaga; i la plasticitat dels personatges creats per Rebeca Luciani en la narració de *La princesa malalta* (2011), conte tradicional dels Andes.

La nòmina dels premiats en aquesta categoria Infantil és diversa pel que fa a noms, però no és gaire innovadora. Al llarg de les quinze convocatòries, s'han donat algunes repeticions (Teresa Duran dues vegades com a autora, Marta Balaguer també dues vegades com a il·lustradora, i Lluís Farré, fins a tres cops, com autor o il·lustrador) i s'ha de reconèixer que no hem descobert noves veus.

Tot i això, cal remarcar que només cinc d'aquests títols premiats, sobre quinze, havien estat objecte de reconeixement anterior d'altres jurats. Quatre havien rebut el premi Hospital Sant Joan de Déu, que, com és sabut, premia un text, la il·lustració del qual s'encarrega després, a proposta del jurat i de l'editorial, a un il·lustrador seleccionat per la seva trajectòria professional i perquè el seu estil s'adiu al text. És a dir, l'il·lustrador del conte no ha de competir amb altres, i en aquest sentit l'editorial s'assegura un àlbum il·lustrat de qualitat destacada. La cinquena obra que havia merescut anteriorment un premi és *Vet aquí un pèl* (2009), un conte sobre les aventures d'un pèl d'una cua de cavall escrit per M. Àngels Joanmiquel, que havia rebut el premi Mercè Llimona i per al qual Marta Balaguer va crear uns bells gravats.

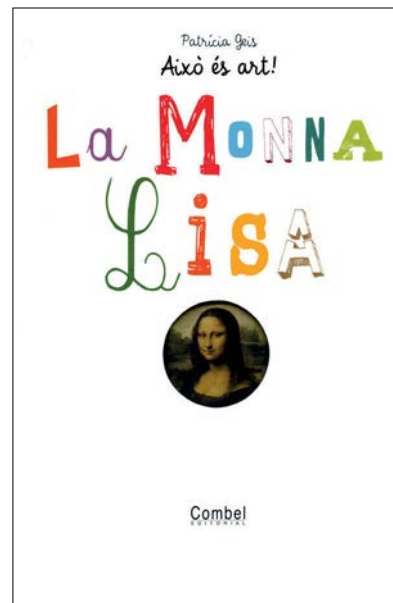
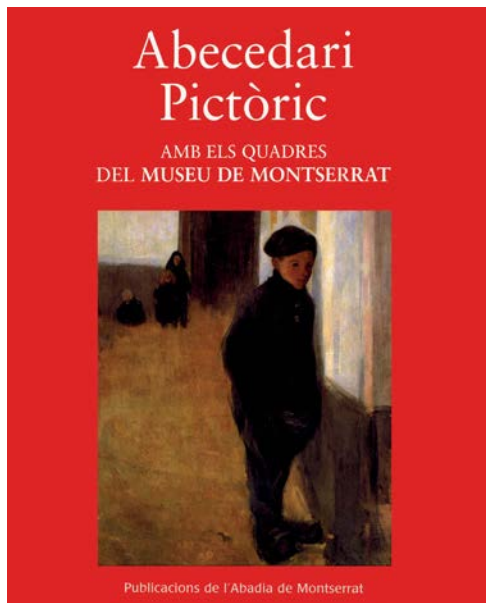
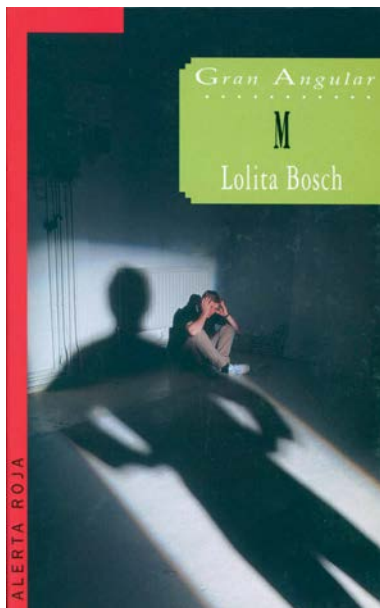
Pel que fa als temes, podem considerar que els textos premiats són també representatius dels que caracteritzen el panorama de llibres per a aquestes

edats, entre set i onze anys. En trobem de basats en costums i festes populars (*Ni or, ni encens, ni mirra, La nit de Sant Joan, L'arca de Noè*), els que se serveixen del conte popular (*Banyeta, La princesa malalta*) i una mostra de llibres sobre llibres (*En Cosme..., Endrapallibres*), un tema que atrau sovint els escriptors. Hi predominen, com és d'esperar, els protagonitzats per infants i que parteixen d'una anècdota en què el realisme és més present que la fantasia i, en qualsevol cas, que la màgia, curiosament absent.

El premi juvenil

La selecció de guanyadors en la categoria de literatura Juvenil no té en compte, normalment, la il·lustració, ja que no és una part important i essencial de l'obra; s'intenta premiar una obra destinada a lectors a partir d'onze anys que representi una aportació dins el panorama, que destaquï per alguna de les seves característiques. En aquests quinze anys, la majoria dels títols premiats han estat novel·les destinades a joves a partir de tretze anys o més, i s'ha d'acceptar que aquí també s'ha reconegut autors més que no pas s'ha descobert nous valors. Així, tenim a la llista noms de referència dins la literatura infantil i juvenil com David Cirici amb *La fàbrica de mentides* (1996), una novel·la de ciència-ficció de caràcter catastrofista; Andreu Martín i Jaume Ribera amb un dels títols de la sèrie del jove detectiu Flanagan (1998); Pau-Joan Hernández, autor de l'excel·lent *L'ombra de l'Stuka* (1999), una de les primeres novel·les juvenils sobre la guerra civil, a la qual podem afegir *El camí del far* (2001), un episodi de la postguerra a les illes narrat amb força i emoció per Miquel Rayó, i recentment l'obra anteriorment esmentada de Dolors Garcia Cornellà. Tret de David Cirici, que s'ha dedicat a la novel·la d'adults, tots són autors de literatura juvenil amb una obra extensa i de publicació regular. Joan Barril va ser una excepció d'autor d'adults amb una sola novel·la per a joves: *Tots els ports es diuen Helena* (2000), una reflexió poètica sobre les transformacions d'Europa feta a través d'un viatge fluvial de Rotterdam al mar Negre.

Al marge de les novel·les, però, altres gèneres han rebut atenció i reconeixement del jurat, que ha considerat textos no narratius que bé poden ser llegits i fruitos pels joves. En dues ocasions han estat premiats reculls poètics: es tracta dels títols *Disfresses* (2003) de Josep M. Sala-Valldaura i *El cerc* (2010) de Salvador Comelles, dues obres en què els autors demostren el seu domini del llenguatge i la capacitat de sorprendre'ns. Un altre tipus de text que també ha estat pre-

miat en aquesta categoria és l'adaptació que Albert Jané va fer de l'*Odissea* (2009) i que Pep Montserrat va il·lustrar magníficament.

Només un autor, d'obra a bastament premiada, ha recollit dues vegades el premi juvenil. Ens referim a Antoni Garcia Llorca, que el 1997 va ser premiat per *Ulls d'ocell* i el 2004 va repetir amb *La mala bèstia*, dues novel·les en què la natura té un paper predominant. Cal fer notar la vàlua d'aquest jove autor (*Ulls d'ocell*, premiada amb el Folch i Torres, va ser la seva primera obra a l'edat de vint-i-quatre anys), que amb una dotzena d'obres ha aconseguit deu dels premis de renom de la literatura infantil.

L'humor no abunda a les obres destinades al públic juvenil; així, només una, *L'ovella negra* (2002) de Pasqual Alapont, és un obra humorística, de to exagerat i hilarant en les situacions i els personatges. Tampoc no hi abunda l'aventura de tall clàssic, ja que només en tenim un exemple del veterà Josep Vallverdú (*El testament de John Silver*, una melancòlica i solvent seqüela de *L'illa del tresor*, premiada el 2008), al qual podem sumar la incursió en el gènere històric de Silvestre Vilaplana, que ens narra la biografia novel·lada de Joanot Martorell a *Les cendres del cavaller* (2006). Més aviat hi dominen temes més aptes per a la reflexió que no per a la distracció: a més dels tres títols esmentats sobre la guerra civil, trobem narracions que ens parlen de les dificultats i injustícies que ha d'afrontar una noia indígena (*Les veus protectores* de M. Àngels Bogunyà

el 2005), la violència de gènere (*M* de Lolita Bosch el 2007) i sobre l'abús sexual (*Paraules emmetzinades* de Maite Carranza, guanyadora el 2011 del premi Edebé, i posteriorment del Crítica «Serra d'Or» i del Premio Nacional). Es posa de manifest que una bona part dels textos interessants que s'escriuen per a nois i noies són relats sobre temes seriosos.

El premi de coneixements

Com hem dit abans, els premis Crítica «Serra d'Or» de llibre infantil i juvenil tenen una concepció àmplia del terme i, encertadament, consideren que l'epígraf «llibres infantils» no es refereix solament a obres de ficció, és a dir, obres de literatura. Des del seu inici, els premis van incloure entre els guardons la categoria de llibres de coneixements o llibres de divulgació, malgrat (o precisament perquè) la producció és molt més minsa i reduïda que els llibres de literatura. Aquesta categoria premia llibres que proporcionen informació, seleccionada i adaptada per als lectors infantils, sobre qualsevol tema, tant si està relacionat amb el currículum escolar com si no, ja que aquesta mena de llibres poden molt bé respondre a interessos particulars. El premi intenta que aquestes obres es difonguin i s'impulsin, perquè són un material molt adequat per al foment de la lectura entre els lectors refractaris (el que ara en diuen «lectors reluctants»): molts dels nois i noies que rebutgen la lectura d'obres de ficció llegeixen amb ganes altres tipus de textos per

a aprendre (informar-se) sobre les seves aficions i els seus entreteniments, ja sigui el futbol o la cuina.

Els premis Crítica de llibre de Coneixements, en més d'una ocasió, s'han atorgat a una col·lecció i no pas a un títol, en reconeixement a la tasca d'una editorial catalana en aquest camp de difícil penetració a causa de les nombroses obres traduïdes, sovint més espectaculars i vistoses, ja que estan editades amb més recursos, però, per contra, menys adaptades a la nostra realitat i el nostre entorn i, per tant, són menys instructives per als nois i noies d'aquí.

Les col·leccions que han rebut el premi han estat: la «Biblioteca de Classe» de l'editorial Graó, una col·lecció clàssica de referència (1996); «Jo sóc de...», coedició de La Galera i Rosa Sensat d'una sèrie de títols sobre la immigració i la multiculturalitat (1998); «Descobrim» de La Galera, llibres de coneixements per a primers lectors (2000); «Alfabet solidari» d'Intermón, en què s'expliquen altres cultures (2001), i la col·lecció de biografies per a joves lectors «Em dic...» de l'editorial Parramon (2005).

Entre els títols premiats, la història per a infants ha estat el tema més recurrent, cosa que en part demostra que és un dels temes més presents en l'edició per al públic infantil. El 2004 s'emporta la menció una narració en còmic de la vida d'un bandoler del segle XVII, *Rocaguinarda*, obra d'Oriol Garcia Quera, publicada per Cim edicions. Posteriorment, han estat premiades dues obres de divulgació: *La meua primera història de Catalunya* de l'editorial Molino el 2008 i *Història de Catalunya* d'Edicions 62 l'any següent. Els llibres sobre art han estat premiats en dues ocasions: *Abecedari pictòric*, obra per a donar a conèixer de manera didàctica i atractiva les obres d'art del Museu de Montserrat, va guanyar el 2002, i el 2011, *Això és art* de Patrícia Geis, una sèrie de tres títols sobre diferents artistes, editada per Combel, en els quals l'autora utilitza amb encert les múltiples possibilitats dels desplegable.

Les noves tecnologies també s'han fet un espai entre els guardons. El 1999 es va premiar la guia multimèdia *Guia per a conèixer els arbres* de F. Masclans, realitzada per Barcelona Multimèdia, per l'adaptació feta al nou suport, i el 2003, de la mateixa editorial, el llibre *Internens: les eines per un ús enriquidor i responsable d'Internet*, a càrrec de Marta Luna i Toni Matas i amb dibuixos de Picanyol. Una altra guia, però en aquest cas de paper, la *Guia d'arbres per a nois i noies* de Ramon Pasqual, publicada per Cossetània, va rebre la distinció el 2010.

Entre la resta, s'han premiat llibres de temes molt locals (*Història dels aiguamolls de l'Empordà* el 1997) i d'altres molt específics com el llibre de l'editorial Serres *Què li passa a aquest nen?*, escrit per Àngels Ponce en col·laboració amb Miquel Gallardo, que va fer els dibuixos, concebut per a explicar les discapacitats als infants. Només un títol d'entre els premiats és el que anomenaríem un llibre d'activitats, un llibre per a aprendre fent: *Cuinem junts* (2007) d'Eulàlia Fargas editat per RBA.

Una mostra significativa

Malgrat que els premis abasten tot el territori de parla catalana, la majoria dels títols premiats provenen d'autors i editorials del Principat. Pocs són els títols editats al País Valencià que han aconseguit el premi: *Les endevinalles de Llorenç* en la categoria infantil, i *L'ovella negra* de Pasqual Alapont i *Les cendres del cavaller* de Silvestre Vilaplana en la categoria juvenil. Tot i que la producció editorial al País Valencià és menor que la del Principat, també és cert que els canals de difusió dels títols valencians aquí són limitats, cosa que influeix negativament en la recepció de les obres i el seu coneixement pels jurats.

La Galera és l'editorial que més vegades ha aconseguit tenir obres premiades, cosa gens estranya si tenim en compte que durant molts anys ha estat l'editorial amb més producció en català per a infants en ficció i coneixements. El repàs ens ofereix una mostra prou variada i representativa del nostre mercat editorial: Abadia de Montserrat, Barcanova, Cruïlla, Edebé, Bromera i Tàndem en els títols de ficció, i Parramon, Molino, RBA, Combel, Cossetània i Serres en els coneixements.

En definitiva, podem considerar que el catàleg d'obres premiades al llarg d'aquests quinze anys és una mostra prou significativa de l'evolució del llibre infantil en català que ens pot permetre (re)valorar, al cap dels anys, aquelles obres que ho mereixen i han quedat potser oblidades.